

УДК 792(477):355.48(470:477)»2022/2023»](045)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6134-8508>
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0986-7326>
DOI: 10.34026/1997-4264.32.2023.281315

Пахарчук Олександр Сергійович,
заслужений артист України, викладач кафедри
організації театральної справи імені І.Д. Безгіна,
Київський національний університет театру,
кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого, Київ

Полонський Валерій Геннадійович,
аспірант I курсу кафедри організації театральної справи
імені І.Д. Безгіна. Київський національний університет
театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого, Київ

Oleksandr Pakharchuk,
Honored Artist of Ukraine, lecturer of the Department of
Organization of Theatricals named after I.D. Bezgin. Kyiv
National I.K. Karpenko-Karyi Theater, Cinema and
Television University. Kyiv, Ukraine

Valerii Polonskyi,
Postgraduated student of the Department of Organization of
Theatricals named after I.D. Bezgin. Kyiv National
I.K. Karpenko-Karyi Theater, Cinema and Television
University. Kyiv, Ukraine

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕАТРІВ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті артикульовано, що з 24 лютого 2022 року – від початку російського вторгнення та «гарячої фази» війни – українське театральне мистецтво стає потужним чинником патріотичного виховання, одним з важливих важелів осмислення подій і жахів т.зв. «спецоперації».

У статті показано динаміку зміни настроїв діячів театру від тимчасового розпачу на початку війни – до поступової активізації патріотичного руху, що спричинило опанування просвітницьких форм мистецтва, таких як перформанс, відеоблоги на YouTube-платформі та соціальних мереж уже на початку травня 2022.

Ключові слова: патріотизм, вчинок, обов'язок, відповідальність, волонтерство, геноцид, сцена-укриття, відеовізуальна творчість, відеопроєкт, перформанс, міні-вистава, документальний театр, прем'єра.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Актуальність статті ґрунтується на факті активного мистецького спротиву на дії країни-агресора, що посів потужне місце у контексті загальногромадського руху, й осмислення реакції митців, які є провідниками української культури та ідеї патріотизму, на геноцид українського народу. Це спричинило необхідність проаналізувати, як змінювалася діяльність театрів від волонтерських

хабів на початку воєнного стану до відновлення творчої діяльності вже через кілька місяців після початку агресії. До того ж постала необхідність дослідити зміни, які на тлі російсько-української війни відбулись у театральному репертуарі та зумовили опертя українського театру на новітню вітчизняну драматургію. При цьому ми усвідомлюємо, що аналіз піднятої у статті проблеми стимулюватиме фахівців у галузі філософії, культу-

рології, театрознавства до активної дослідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Осмилення теоретичних розвідок і публіцистичних статей, в яких порушується поставлена проблема, дає підстави відзначити таке: фахівці різних галузей гуманітарного знання ще мусять переосмислити парадигмальні зміни, що сталися в українському мистецтві, взагалі в українському театрі, зокрема з початку «гарячої фази» російсько-української війни, тож здійснення відповідних наукових досліджень, вочевидь, ще попереду. Сьогодні джерельна база не надто значна й окреслена лише публікаціями в мистецьких журналах, соціальних мережах, блогах окремих діячів культури та мистецтва, інтернет-ресурсах та інтерв'ю в ЗМІ.

Мета статті:

- на підґрунті дописів у соціальних мережах, інтерв'ю в ЗМІ та матеріалів з інтернет-ресурсів простежити волонтерську, громадську та творчо-мистецьку діяльність представників театрального мистецтва й театральних закладів від початку «гарячої» фази російсько-української війни та впродовж першого року воєнного стану в Україні;

- виявити, які зміни відбулися в діяльності театрів на тлі масової евакуації населення із зони бойових дій, введення комендантської години в Україні та ризику ракетних обстрілів з боку країни-агресора;

- розглянути трансформаційні процеси в репертуарі театрів щодо художнього переосмилення історичних подій, що їх сьогодні проживає Українська держава;

- висвітлити особливості діяльності театрів на тлі світового інтересу до України взагалі та українського театрального мистецтва зокрема.

- осмислити процеси, що відбуваються в театральному мистецтві України, спираючись на основоположні чинники моральної свідомості.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року російська федерація (далі рф) розпочала «гарячу» агресивну фазу війни проти України. Масовані атаки ракетами, авіацією, артилерією, вторгнення окупаційних військ зі сходу, півночі та півдня країни спричинили в нашій країні стан розпачу, жаху та нерозуміння через неспровоковану агресію з боку рф. Такий стан перших часів війни спостерігався не лише поміж цивільного населення, а й у роботі підприємств, закладів освіти та закладів мистецтва і культури України. Вже зранку Президент України та Верховна Рада України ввели воєнний стан на території всієї країни, а відтак – театри почали скасовувати вистави,

хоч деякі з них на свій ризик все ж намагалися продовжити роботу.

Цей факт зумовлює необхідність мобілізації тих теоретико-практичних напрацювань української гуманістики, які здатні виступити потужним мотиваційним підґрунтям морально-психологічного стану захисників вітчизни. Передусім, ідеться про почуття **патріотизму**. Як зазначає В. Скуратівський, «патріотизм – це любов до батьківщини, відповідальність за її долю і готовність служити інтересам, а в разі потреби самовіддано боронити здобуття свого народу...» (Скуратівський, 2002, с. 471).

Як відомо, загальна спрямованість інтерпретації проблеми патріотизму деталізується у гордості за досягнення своєї країни на теренах науки, мистецтва, спорту, поваги до історичного минулого. Наразі зазначимо, що поняття «історична пам'ять» показовим чином актуалізується у публікаціях останнього періоду, що зумовлюється необхідністю збереження надбань пам'яток матеріальної та духовної культури. Феномен патріотизму актуалізує питання моральної діяльності і, зокрема, таку її складову, як **вчинок**, а також звернення до таких засадних категорій моральної свідомості, як обов'язок та відповідальність.

У контексті означеного особливої ваги набуває опис перших моментів тих подій Сергієм Вінниченком у його відомому блозі «Театральна риболовля» – в щоденнику «24 миттєвості війни»:

Одне за одним повідомлення про скасування вистав. Спроба мистецьки протистояти почутому – одеський «Театр на Чайній» заявив про готовність попри все зіграти вечірню виставу – зіштовхнувся із реальністю. О 9-й заявили, а вже о 10 все ж таки повідомили про відміну. Хоча випадків про дзвінки й повідомлення, в яких перепитували, чи точно-точно виставу відмінили, бо у них квиточок придбаний, – тривав ще протягом доброго тижня по всій країні (Вінниченко, 24 миттєвості війни, ч.1, EP).

У перші дні вторгнення в театральному просторі з'являються патріотичні ініціативи співробітників до переобладнання приміщень театрів під укриття для населення та волонтерської діяльності для допомоги ЗСУ і підрозділів територіальної оборони. Так, у західних областях України приміщення театрів стали центрами волонтерської допомоги та хостелами для біженців із зони бойових дій. Наприклад у Львівському академічному драматичному театрі імені Лесі Українки після 24 лютого було організовано сім напрямів волонтерської діяльності: шелтер для внутрішньо пере-

міщених осіб, кураторська робота з внутрішньо переміщеними особами, безкоштовні автобусні перевезення через польський кордон, гуманітарна допомога, приготування їжі та її роздача на залізничному вокзалі, фандрейзинг, залучення швейних майстерень театру до пошиття спеціальних виробів для військових. А також відвідування військових шпиталів (*Вікіпедія*, Театр... ЕР). Свій внесок у виготовленні спеціального одягу для військових внесли такі театри, як Миколаївський художній драматичний театр, Рівненський академічний музично-драматичний театр, Чернігівський музично-драматичний театр ім. Тараса Шевченка, Черкаський музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка. У волонтерському центрі Львівського національного драматичного театру ім. Марії Заньковецької маскувальну сітку сплели з декорації вистави «Ісус, син Бога живого». Потужний волонтерський рух розпочали активісти Харківського державного театру ляльок ім. Афанасьєва під назвою «Л.ОБ» (Лялькова оборона). Сумною подією закінчилася спроба прихистити громадян у підвалах Донецького академічного обласного драматичного театру в Маріуполі.

Театри Львова, Ужгорода, Івано-Франківська, Чернівців, Берегового стали базою для евакуйованих театрів зі сходу та півдня України.

З першого дня вторгнення через ЗМІ, соціальні мережі, Інтернет митці почали поширювати звернення до колег зі всього світу з метою осуду загарбницької війни РФ та спроб зупинити агресію. Так, 24 лютого голова Національної спілки театральних діячів України Богдан Струтинський та керівник київського відділення НСТДУ Олексій Кужельний через сторінки Facebook закликали друзів і колег зі всього світу з проханням донести правду про події, що відбуваються в нашій державі: «Фашистська Росія напала на мирну Україну і хоче знищити нашу незалежність... Ми, українці, звертаємося до вас говорити правду світові, своїм урядам, виступати на ефірах і закликати всіх до підтримки України!! Це – загроза для всього цивілізованого світу, це загроза чи бути Європі, чи ні?» (Струтинський, ЕР).

Морально-психологічний зміст звернення Струтинського–Кужельного видається суголосним позиції видатного німецького письменника Томаса Манна, опрацьованої в монографії О. Оніщенко «Письменники як дослідники: потенціал теоретичних ідей (О. Вайльд, Т. Манн, А. Франс, І. Франко, С. Цвейг)» (2011): «... дух і політика неподільні... Повністю <...> помилковим <...> було б гадати, ніби можна бути аполітичною людиною культу-

ри, <...> культура опиняється у великій небезпеці, якщо їй не вистачає інстинкту і політичної волі...» (Оніщенко, 2011, с. 101).

Слід наголосити, що багато акторів, режисерів, інших театральних діячів пішли добровольцями до лав ЗСУ: ексміністр культури України Євген Нищук, Олександр Печериця, Олексій Кравчук, режисер Ігор Задніпрський, Андрій Сніцарчук, Олексій Потьомкін, Павло Алдошин, Ніко Лапунов, Володимир Ращук, актори Чернівецького академічного обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської Олексій Надкерничний та Григорій Руденко-Краєвський. У територіальній обороні Києва — директор і режисер театру «Дзеркало» Володимир Петранюк, драматург Максим Курочкін, режисерка й актриса Антоніна Романова, актори Андрій Поліщук, Олексій Тритенко, Дмитро Лінартович, балерина Національної опери України Олеся Воротнюк, актори Харківського театру ляльок Тетяна Гумасянц та Олексій Петриченко, актор Олександр Міщук та звукорежисер Святослав Галась. Волонтерством разом з багатьма співвітчизниками зайнялися й актори Ада Роговцева, Сергій Павлюк, Анастасія Пустовіт, Роман Ясіновський, Марина Кошкіна, Максим Стерлік, Анастасія Кузик та багато інших (*Вікіпедія*, Театр... ЕР).

Наведений перелік імен наших колег, поза сумнівом, слід інтерпретувати як **«першоелемент моральної діяльності» – вчинок**. Саме так на загальному рівні визначає його сутність відомий український етик В. Малахов і наголошує, що «вчинок можна визначити як практичний акт утвердження певних моральних цінностей» (Малахов, 1996, с. 231).

Аналізуючи змістовне наповнення феномена вчинку, В. Малахов принципово акцентує: «... справжній моральний вчинок за своєю сутністю є досить вагомим зрушенням у всій структурі людського буття, взятого в єдності його духовних, моральних і безпосередньо живих аспектів. **Особа, що зважується на вчинок, неминуче йде на певний ризик – <...> нерідко на фізично-життєвий <...>, інколи – на свідому самопожертву** (виділено нами)» (Малахов, 1996, с. 233). Ризиком, що трансформувався у площину самопожертви, вочевидь, став учинок тих діячів культури та театральних митців, які загинули під час бойових дій та обстрілів. Українська культура втратила акторів Пашу Лі, Оксану Швець, Олександра Шаповала, Володимира Ковбеля, Олега Бобало, Вадима Хлуп'янца, Олександра Снігуровського, Марію Демочко, Артема Дацишина, Єлизавету Очкур, Софію Амельчикову (*Вікіпедія*, Театр... ЕР).

З першого дня нападу війська РФ почали знищувати заклади української культури, що є показовим прикладом геноциду. Так, у Харкові під час авіаційного та ракетного обстрілів по центру міста було пошкоджено Харківський державний театр опери та балету ім. Миколи Лисенка, приміщення Харківського театру ляльок ім. Афанасьева, приміщення філармонії (так званий старий оперний театр), головний корпус Харківського університету мистецтв, розтроснено вшент музей Г.С. Сковороди, приміщення Будинку культури Південної залізниці, в якому базувалися декілька самодіяльних театрів. Серйозних пошкоджень зазнало приміщення театру в Северодонецьку. Неможливо не сказати про приміщення театру в Маріуполі. 16 березня війська РФ навмисно скерували повітряний удар по театру, що став укриттям для мешканців міста, житло яких було раніше понівечене військом агресора. Перед приміщенням театру великими літерами було викарбовано слово «Діти», але це не зупинило дії загарбників. Під час навмисного повітряного удару приміщення театру перетворилося на руїни, поховавши під ними понад 1200 мешканців міста.

Уже з кінця лютого починається ціла низка змін у назвах театрів, колективи яких були обурені діями РФ: «Повна панорама театрального «російськопаду» в театральній Україні виглядає так:

24 лютого – Миколаївський академічний художній драматичний театр;

28 лютого – Національний академічний драматичний театр ім. Лесі Українки;

1 березня – Харківський театр ім. Олександра Пушкіна;

2 березня – Одеський драматичний театр». (Вінниченко, 24 миттєвості війни, ч. 1, ЕР).

27 лютого НСТДУ звернулася до театральної спільноти з закликом про важливість української мови в подальшій роботі театрів: «Мова – це також наша зброя. Мова – це національна політика. І, як ми всі побачили, поза політикою лишитися ніхто не може <...> Офіційно Наша позиція: коли ми переможемо, а це, впевнені, буде вже скоро, коли наші театри повернуться до роботи – жоден театр не має жодного права показувати вистави мовою країни, яка хоче нас знищити» (Котенок, ЕР).

Це звернення та патріотична позиція театральних діячів спричинили поштовх до вилучення з репертуарів театрів російськомовних вистав, вистав російських драматургів та початок перекладу російськомовних текстів вітчизняних драматургів українською.

Наразі дії українських митців показовим чином віддзеркалюють сутність основоположних ка-

тегорій моральної свідомості, обґрунтовуючи які, В. Малахов наголошує: «про моральний обов'язок, відповідальність, справедливість говоримо, маючи на увазі існування певної реальності» (Малахов, 1996, с. 147). Саме страшна сутність цієї реальності примушує діячів української культури і театру «відчувати свою суб'єктивну прилеглисть» до подій, які розгортаються на наших очах і усвідомлювати, що перемога неможлива «без власних наших цілеспрямованих зусиль» (Малахов, 1996, с. 149).

3 березня 2022 року розпочинається репетиційний процес та відновлення роботи театрів у західних областях України. Наприклад, у Івано-Франківському театрі ім. Івана Франка почали показувати виставу «Енеїда» режисера Ростислава Держипільського, «Солодка Даруся» Марії Матіос, «На західному фронті без змін» Е-М. Ремарка, «Гуцулка Ксеня» Ярослава Барнича, «Ромео і Джульєтта» та «Гамлет» В. Шекспіра в підвальному приміщенні, де розташована експериментальна сцена. Ці вистави актори театру показували для біженців, яких розмістили в будівлі театру. Цей приклад підштовхнув до відновлення роботи у Львівському обласному театрі ляльок, Київській опері, Волинському музично-драматичному театрі ім. Тараса Шевченка, де були малі сцени в укриттях (Котенок, ЕР).

Але не тільки театри західних областей України розпочали свою роботу. Цей період у діяльності театрів характеризується такими видами театральної творчості, як перфоманс. Актори Харківського театру ляльок ім. Афанасьева робили перфоманси та давали міні-вистави для дітей на всіх станціях метрополітену міста Харкова, який перетворився на гігантське укриття для більш ніж 150 000 мешканців міста. Виконувалися музичні твори на руїнах будівель Харкова: біля частково зруйнованої будівлі Харківського університету мистецтв грав віолончеліст Денис Карачевцев, аби привернути увагу світового співтовариства до варварського знищення РФ пам'яток культури України та збору коштів для допомоги ЗСУ. Відбувалося перфомативне мистецтво С. Вакарчука в зонах бойових дій та на руїнах будівель у різних містах України (Лячко, ЕР). Львівський оперний театр провів перфомансну акцію, вшановуючи пам'ять жертв російської агресії та загиблих бійців ЗСУ й територіальної оборони. Акція відбулася у порожній глядацькій залі, де на кріслах лежали квитки на виставу та квіти, що їх вони могли би подарувати артистам театру (Вінниченко, 24 миттєвості війни, ч. 3, ЕР).

Ця вражаюча акція, на нашу думку, вийшла на принципово новий рівень діалогу у царині театру,

сутність якого ще мусять осмислити не лише мистецтвознавці, а й психологи та етики.

Особливе місце у сучасному театральному просторі посіли міні-вистави, головна риса яких – мінімалізм у декораціях (спектаклі на сценічних майданчиках в укриттях), відеовізуальна творчість у соціальних мережах та в мережі YouTube – («Поєзія незламних» акторів Київського національного академічного театру ім. Івана Франка, де митці читають новітню українську поезію; відеопроєкт «Все буде Україна» Мукачівського драматичного театру; казки та вірші для дітей Одеського театру юного глядача ім. Олеші; студентський *telegram* – проєкт для дітей «Павлуша і Ява» студентів КНУТКіТ ім. І.К. Карпенка-Карого, та інші проєкти) (Вікіпедія, Театр... ЕР).

Сформувалися також об'єднання акторів у мобільні бригади для показу спектаклів і концертів для населення в таких містах України, як Черкаси, Суми, Миколаїв, Львів, Ужгород, Київ, Луцьк, Вінниця.

Проводиться акторське читання драматургічних творів, скажімо, «Погані дороги» Наталки Ворожбит та «Україна. Війна. Тексти», до яких в онлайн-форматі долучилися зарубіжні режисери – читання тексту Шмітта «Намалюй мені літак». Національний центр театрального мистецтва ім. Леся Курбаса з перших днів війни запустив проєкт «ДрамПост» – сценічне та онлайн-читання п'єс.

Міністерство культури та інформаційної політики України видало розпорядження щодо відновлення роботи закладів культури — оперних та драмтеатрів, концертних залів — починаючи з 1 квітня, з урахуванням поточної ситуації та за наявності укриття (*Урядовий Вісник*).

Це стимулювало початок активної діяльності театральних колективів. Осередком для відновлення роботи стає Львів. Починають працювати театр ім. Леся Курбаса, Національний драматичний театр ім. М. Заньковецької, театр «Воскресіння», Львівський театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької, Львівський академічний драматичний театр імені Лесі Українки. З квітня почали також працювати театри ляльок в Івано-Франківську, Рівному, Хмельницькому, Ужгороді, драматичні театри на Закарпатті, в Чернівцях та Івано-Франківську. Наказ МКІП на відновлення роботи дав змогу почати творчу діяльність театрам, які змогли евакуюватися зі сходу та півдня України. Майданчиком для роботи Донецького обласного академічного драматичного театру стає сцена Закарпатського музично-драматичного театру ім. братів Юрія-Августина та Євгена Шерегіїв в Ужгороді.

Харківський академічний український драматичний театр ім. Т. Шевченка дає вистави у Вінниці.

У цей же час у Львові стається яскрава подія – актори та митці з Харкова, Києва, Сум, Чернігова та Донбасу створюють новий театр «Варта» з головним режисером Артемом Вусиком з Харкова.

У квітні починають працювати театри Києва. Це стало можливим, завдяки героїчним діям Збройних Сил України, які змогли відігнати окупаційні війська до кордонів з Білоруссю та РФ на півночі України. Відновили свою діяльність Київський Національний драматичний театр ім. Лесі Українки на камерній сцені, а згодом і Київський національний український драматичний театр ім. Івана Франка. Обидва театри почали працювати на камерній сцені театру ім. Лесі Українки. Відновився показ вистав Київського театру «ProEnglish Theatre». У травні відновлюють свою діяльність Київський національний академічний Молодий театр, Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка, Київський академічний театр «Колесо», Київський академічний драматичний театр на Подолі. Глядачі, хоч і з острахом, але починають відвідувати вистави. На запитання в інтерв'ю журналістки Ольги Усачової про відвідуваність київських театрів під час воєнного стану відповіла співробітниця театру на Подолі – керівниця літературно-драматургічної частини Оксана Кирбіш:

До нас продовжують ходити наші постійні глядачі, і це класно, бо ти відчуваєш їхню підтримку в такі складні часи. Квіти стали частіше дарувати, що теж неабияк допомагає артистам триматись і продовжувати свою роботу... Квитки продаються, але не всі та й не так добре, як хотілось би. Не можу зараз назвати відсотки, бо ми продовжуємо відігравати вистави, які скасували в лютому та березні. Лише скажу, що багато людей не доходить, і часто граємо на напівпорожню залу.

На те саме запитання відповів і режисер-постановник Київського національного театру ім. Івана Франка Іван Уривський:

Люди при всіх складнощах сьогоdnішніх умов все-таки знаходять мотивацію та бажання відвідувати театр, і тут немає загального портрета, тому що для кожного театр – це щось особисте, завжди складно проаналізувати емоційний стан глядача, але зараз, якщо заповнюється зала, то театр потрібен, як музика, кіно, живопис. Та все ж таки відвідуваність знизилася, і це логічно. Порахувати складно, оскільки ми граємо не на своїй сцені, плюс вистави починаються о 15–16 годині, й багато людей не встигає після роботи.

Керівник літературно-драматургічної частини Національного театру ім. Лесі Українки Борис Куріцин: «Зараз кількість глядачів скориговано з можливістю швидкого виходу з приміщення театру до укриття на станції метро “Театральна”» (Усачова, EP).

Чернігівський обласний театр ім. Т.Г. Шевченка дає вистави для глядачів з перервами під час повітряних тривог завдяки створеному та облаштованому бомбосховищу. А якщо тривога продовжується понад годину, пропонують перегляд вистав в інший день (*Офіційний сайт* Чернігівського облдрамтеатру ім. Т.Г. Шевченка).

Тож ми бачимо, що за пів року війни рф проти України театри пройшли великий шлях від розпачу та жаху перших тижнів вторгнення до потужної мистецької діяльності вже на початку літа. А вже з другої половини року майже всі театри та театральні колективи змогли розпочати новий театральний сезон.

Таким чином, є всі підстави говорити про **відповідальність діячів українського театру**, які розуміючи свій **обов'язок**, служать театральному мистецтву України та його глядачам. Реалізувати це їм дає змогу один вельми показовий момент, а саме – «категорія відповідальності тісно пов'язана з уявленням про **свободу людини** (виділено нами)» (Малахов, 1996, с. 152). Саме страшні реалії нашого сьогодення особливо актуалізували проблему свободи, оскільки «не маючи свободи, людська особистість не була спроможна відповідати за свої вчинки» (Малахов, 1996, с. 152-153).

Упродовж 2022 року українські театри змогли не лише продовжити покази вже готових вистав, а й підготувати 200 прем'єр (Грабченко-а, EP), що, поза сумнівом, дає можливість говорити і про мистецький, громадський та моральний Вчинок українського театру.

Характерною рисою багатьох прем'єрних вистав стала їх документальність – спроба осмислити та, за допомогою художніх засобів, передати весь жах війни й воєнних злочинів окупантів, всю ступінь трагедії, яка коїться сьогодні в Україні. Театри самі почали компонувати дописи в соціальних мережах, спогади безпосередніх учасників бойових дій, інтерв'ю переселенців, журналістські статті у ЗМІ. Досвідом документального театру почали користуватись навіть великі театральні колективи, які раніше не використовували мінімалістські форми у своїх виставах. Яскравими прикладами стали вистави в Театрі на Печерську «Я, війна та пластикова граната» і «Всупереч».

У цьому ж контексті слід розглянути прем'єру Харківського театру ляльок ім. Афанасьєва «Я норм»,

де переосмислюється весь жах подій у Бучі очима підлітків. Розвиваючи документальність і стилістику, Миколаївський художній драматичний театр зробив виставу «Котячі історії». Частина акторського колективу з Маріуполя поставила в Ужгороді виставу «Маріупольська драма». На сцені Київського національного драматичного театру ім. Лесі Українки йде прем'єра «Лишатися (не) можна...». Новий театр-переселенець «Варта» втілює у життя документальну драму «Вона Війна», а Чернігівський молодіжний театр створив виставу про виживання «Тиловий Що?Денник» (*Вікіпедія*, Театр... EP).

Великі репертуарні театри переосмислюють відповідно до реалій класичну драматургію. Театр на Подолі відзначився прем'єрою вистави «Цар Едіп» та продовжує показ вистави «1984». Київський театр ім. Івана Франка «вибухнув» двома потужними прем'єрами: «Калігула» за Альбером Камю та «Кар'єра Артуро Уї, якої могло не бути» Бертольда Брехта де розглядається та препарується природа зла. В театрі ім. Лесі Українки відбулась прем'єра вистави «Безіменна зірка».

Тож з якими планами на майбутнє входять театри в другий рік війни? В інтерв'ю Радіо Культура головний режисер Київського Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка Дмитро Богомазов відповів: «Театр не має бути про те ж саме, про що й телевізор. Функція театру зараз скоріше розрадча. Глядач саме цього і потребує.» (Грабченко-б, EP). На думку режисера глядач потребує більше позитиву та комедії щоб відійти від жаху сьогодення.

На тлі війни закордоном різко зростає інтерес до українського, та зокрема до театального мистецтва. Українські режисери ставлять вистави в театрах прибалтійських країн, Німеччини, Португалії, Великій Британії. Так, режисерка Харківського драматичного театру ім. Пушкіна Ольга Туртутя-Просолова працює над проектом в Португалії, Стас Жирков ставить виставу у Німеччині, Юрій Радіонов представив прем'єру моновистави «Земля Укрів» в Манчестері. Проходять читки українських п'єс Людмили Тимошенко та Марини Смілянець на ресурсах Латвійської продюсерської компанії KATLZ (*Вікіпедія*, Театр часів Російсько-української війни).

Театральні колективи починають гастрольну діяльність в багатьох країнах Європи та світу.

Артисти Харківського національного академічного театру опери та балету гастролують по країнах Балтії та Польщі, тривають гастролі Львівського національного академічного театру

опери та балету ім. С.Крушельницької, Львівський академічний драматичний театр ім. Лесі Українки гастролює у Франції. Актори та музиканти театру «Dakh» гастролюють країнами Західної Європи, збираючи кошти для потреб ЗСУ.

Театри Харкова, Києва, Львова дають вистави на майданчиках багатьох театральних фестивалів. Харківський український драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка стає лауреатом фестивалю у Багдаді (Вінниченко, 24 миттєвості, 3 ч., ЕР). В Польщі на фестивалі Skovoroda Fest бере участь львівський «Театр у кошику» з моновиставою «Річард після Річарда» (Вікіпедія, Театр часів..., ЕР).

Львівський національний драматичний театр ім. Лесі Українки відвідує театральний фестиваль у Лодзі (Польща), містах Франції та Кельну (Німеччина) з виставою «Imperium delendum est» (Вікіпедія, Театр часів..., ЕР).

Великим проривом стає театральний фестиваль в Авіньоні, Франція, де подією року названа програма «Ukrainian Pavilion». У рамках фестивалю відбулися покази вистав «Rad Room», постдокументальний театральний проект «Н-effect» Рози Сакрісян і Йоанни Віховської, опера «Чорнобильдорф» Романа Григоріва та Іллі Разумейка, документальні проекти «МИ» Сашка Брама та «Крим. 5 ранку», вистава «людина?...», «Imperium delendum est» Дмитра Захоженка та на закінченні фестивалю виступ проекту «Dakh Daughters». (Вікіпедія, Театр часів..., ЕР; Веселовська, ЕР).

Висновки. Підсумовуючи матеріал викладений у статті, можна стверджувати, що попри спробу РФ створити культурний геноцид через масове знищення культурних та мистецьких закладів, вбивство та геноцид Українського народу, Українське мистецтво змогло не тільки вистояти, а й відновити свою діяльність. За короткий час митці пройшли шлях від розпаду та жаху війни до патріотичної волонтерської діяльності, та згодом – відновили й діяльність за фахом. Театри, як мистецькі заклади, пройшли шлях від шелтерів та хабів для біженців із зон бойових дій до активізації творчої діяльності в нових історичних умовах. Велика кількість прем'єр, відновлення гастрольної діяльності як за кордоном, так й містами України не тільки підкреслюють зацікавленість глядачів до українського театру, але й дають надію на те, що театральне мистецтво розвиватиметься незважаючи на трагедію в Україні. Оскільки, як стверджував ідеолог Мистецького Українського Руху Улас Самчук – «Справжній патріотизм є той патріотизм, що висловлюється великим мистецтвом».

Джерела та література

- Веселовська, Ганна. Український театр у часі війни. *Газета «Тиждень»*. URL: <https://tyzhden.ua/ukrainskyj-teatr-u-chasi-vijny/>
- Вікіпедія. *Театр часів російсько-української війни*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Театр_часів_російсько-української_війни
- Вінниченко, Сергій. Проект «Театральна риболовля». *24 миттєвості війни, 1 частина*. URL: <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/myttyevosti-viyny/>
- Вінниченко, Сергій. Проект «Театральна риболовля». *24 миттєвості війни, 3 частина*. URL: <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/myttyevosti-viyny-3/>
- Грабченко, Наталія(а). *Інтерв'ю з Ольгою Стельмашевською*. Радіо Культура. Час інтерв'ю 23.12.2022 р. 1050. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100351>
- Грабченко, Наталія(б). *Інтерв'ю з режисером Дмитром Богомазовим*. Радіо Культура. Час інтерв'ю. 25.01.2023 р., 2100 URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100588>
- Котенок, Вікторія. *Український театр під час війни 24 лютого-24 квітня*. URL: <https://ktn.ukma.edu.ua/index.php/ktn/article/view/223/245>
- Лачко, Ольга 2022. *Українське перформативне мистецтво під час війни*. The 12th International scientific and practical conference «Modern directions of scientific research development» (May 18-20, 2022). VoScience Publisher, Chicago, USA. 930 p. С. 598-601.
- Малахов, В.А. (1996). *Етика: Курс лекцій*. Навч. посібник. Київ: Либідь. 304 с. (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
- Онїщенко, О.І. (2011). *Письменники як дослідники: потенціал теоретичних ідей (О. Вайльд, Т. Манн, А. Франс, І. Франко, С. Цвейг)*: монографія. Київ: Ін-т культурології НАМ України. 212 с.
- Офіційний сайт* Чернігівського обласного драмтеатру ім. Т.Г. Шевченка URL: <https://teatr.cn.ua/suvori-realiyi-voyennogo-chasu/>
- Скуратівський, В. (2002). *Патріотизм. Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис.
- Струтинський, Богдан. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3004054853179394&id=100007247264390
- Урядовий вісник*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-1-kvitnya-v-ukrayini-postupovo-rozpochnut-robotu-zakladi-kulturi-ta-mistectv>
- Усачова, Ольга. *Театри воєнного часу: як вони працюють після 24 лютого*. URL: <https://mind.ua/publications/20245529-teatri-voennogo-chasu-yak-voni-pracyuyut-pislya-24-lyutogo>

References

- Hrabchenko, Nataliia (a). *Interviu z Olhoiu Stelmashevskoiu* [Interview with Olga Stelmashevska]. Radio Kultura. Chas interviu. 23.12.2022 r 1050. Retrieved from: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100351> [in Ukrainian]
- Hrabchenko, Nataliia (b). *Interviu z rezysyrom Dmytrom Bohomazovym* [Interview with directed Dmytro Bogomazov]. Radio Kultura. Chas interviu. 25.01.2023 r., 2100. Retrieved from: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100588> [in Ukrainian]
- Kotenok, Viktoriia. *Ukrainskyi teatr pid chas viiny 24 liutoho-24 kitnia* [Ukrainian theater during the war February 24-April 24]. Retrieved from: <https://ktm.ukma.edu.ua/index.php/ktm/article/view/223/245> [in Ukrainian]
- Lachko, Olha (2022). *Ukrainske performatyvne mystetstvo pid chas viiny* [Ukrainian performance art during the war]. The 12th International scientific and practical conference «Modern directions of scientific research development» (May 18-20, 2022). BoScience Publisher, Chicago, USA. 930 p. S. 598-601. [in Ukrainian]
- Malakhov, V.A. (1996). *Etyka: Kurs leksii: Navch. posibnyk* [Ethics: A course of lectures]. Kyiv: Lybid. 304 s. (Transformatsiia humanitarnoi osvity v Ukraini). [in Ukrainian]
- Onishchenko, O.I. (2011). *Pysmennyky yak doslidnyky: potentsial teoretychnykh idei (O. Uaild, T. Mann, A.Frans, I. Franko, S. Tsveih): monohrafiia* [Writers as researchers: the potential of theoretical ideas (O. Wilde, T. Mann, A. France, I. Franko, S. Zweig): monograph. Kyiv: In-t kulturolohiï NAM Ukrainy. 212 s. [in Ukrainian].
- Ofitsiyni sait* Chernihivskoho oblasnoho dramteatru im. T.H. Shevchenka. Retrieved from: <https://teatr.cn.ua/suvori-realiyi-voyennogo-chasu/> [in Ukrainian]
- Skurativskiy V. (2002). Patriotyzm [Patriotism]. *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk*. Kyiv: Abrys. [in Ukrainian]
- Strutynskiy, Bohdan. Retrieved from: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3004054853179394&id=100007247264390 [in Ukrainian].
- Uriadovyi visnyk* [Government Gazette]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-1-kvitnya-v-ukrayini-postupovo-rozpochnut-robotu-zakladi-kulturi-ta-mistectv> [in Ukrainian].
- Usachova, Olha. *Teatry voiennoho chasu: yak vony pratsiuut pislia 24 liutoho* [Wartime theaters: how they work after February 24]. Retrieved from: <https://mind.ua/publications/2024529-teatri-voennogo-chasu-yak-voni-pracyuyut-pislya-24-lyutogo> [in Ukrainian].
- Veselovska, Hanna. *Ukrainskyi teatr u chasi viiny* [Ukrainian theater during the war]. *Hazeta «Tyzhden»*. Retrieved from: <https://tyzhden.ua/ukrainskyj-teatr-u-chasi-vijny/> [in Ukrainian].
- Vikipediia. *Teatr chasiv Rosiisko-ukrainskoi viiny* [Theater during the russian-ukrainian war]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Театр_часів_Російсько-української_війни [in Ukrainian].
- Vinnychenko, Serhii. *Teatralna rybolovlia. 24 myttievosti viiny 1 chastyna*. [Theatrical fishing project. 24 instants of war-1]. Retrieved from: <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/myttievosti-viyny/> [in Ukrainian]
- Vinnychenko, Serhii. *Teatralna rybolovlia. 24 myttievosti viiny 3 chastyna* [Theatrical fishing project. 24 instants of war-3]. Retrieved from: <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/myttievosti-viyny-3/> [in Ukrainian]

Oleksandr Pakharchuk, Valerii Polonskyi

Current issues of the organizational and creative activities of theaters of Ukraine in the period martial law

Abstract. The article articulates that from February 24, 2022 – from the beginning of the Russian invasion and the «hot phase» of the war – Ukrainian theater art becomes a powerful factor of patriotic education, one of the important levers for understanding the events and horrors of the so-called «special operations».

The article shows the dynamics of changes in the mood of theater actors from temporary despair at the beginning of the war to the gradual activation of the patriotic movement, which led to the mastery of enlightening forms of art, such as performance, video blogs on the YouTube platform, and social networks as early as May 2022.

Keywords: patriotism, deed, duty, responsibility, volunteering, genocide, shelter scene, video-visual creativity, video project, performance, mini-show, documentary theater, premiere.